

Rek. 9/2016/velfærd D 2017

Tidligere nummer A 1677/välfärd
Behandles i Udvalget for Velfærd i Norden

Udvalget for Velfærd i Nordens betænkning over
Brandmäns cancerödlichkeit och vissa cancers klassificering som yrkessjukdom

Forslag

Udvalget for Velfærd i Norden foreslår, at

Nordisk Råd tager meddelelsen til efterretning og anser Rek. 9/2016 som *færdigbehandlet* for rådets vedkommende

Baggrund

Rekommandationen lyder:

Nordisk Råd rekommanderer de nordiske regeringer,

att utveckla företagshälsovården och arbetsrutiner så att arbetstagares exponering för cancerframkallande ämnen reduceras och övervakas

Meddelelse fra de nordiske regeringene

Bakgrunn og konklusjon

Danmarks, Finlands, Islands, Sveriges og Norges regjeringer har mottatt følgende rekommendasjon fra Nordisk råd: "att utveckla företagshälsovården och arbetsrutiner så att arbetstagares exponering för cancerframkallande ämnen reduceras och övervakas". Bakgrunnen for rekommendasjonen er bl.a. problematikken om arbeidsrelaterte skader og sykdommer for brannfolk og viktigheten av forebygging innenfor dette yrket. Utvalget for Velfærd i Norden viser i sin betenkning til at også andre yrker er forbundet med helserisiko. Utvalget anbefalte derfor å belyse arbeidsmiljø og arbeidsrelaterte skader generelt.

De nordiske landene anser allerede rekommendasjonen å være oppfylt. Den henvendelsen vi har foretatt viser etter vår vurdering at dette er et arbeidsmiljøtema som tas på største alvor og som det er et stort fokus på, med omfattende reguleringer, tilsyn og oppfølging.

Nærmere om situasjonen i landene:

Danmark

Følgende tilbakemelding er mottatt om situasjonen i Danmark:

"Kræftrisikable stoffer og materialer er særregulert i den danske arbeidsmiljølov-givning. Reglerne laves i samarbejde med arbeidsmarkedets parter, og der er nedsat et fast regeludvalg, som løbende arbejder på reguleringen af kræftrisikable stoffer og materialer i arbeidsmiljøet i Danmark. Reglerne omfatter arbeide med, og udsættelse for, kræftrisikable stoffer og materialer, og hermed er også brandfolks udsættelse for branderøg omfattet. Herudover er en række arbeidsprocesser omfattet af de danske kræftregler blandt andet arbeide som indebærer udsættelse for røg fra metal-svejsning (svejsrøg).

Overordnet har arbeidsgiveren pligt til at lave foranstaltninger, så påvirkninger fra kræftrisikable stoffer og materialer undgås eller nedbringes til et minimum. Dette kan fx ske ved at kræftrisikable stoffer og materialer fjernes, erstattes eller begrænses til et minimum eller ved at ændre arbeidsprocessen. Arbeidsgiveren har pligt til at udarbejde en kemisk arbeidspladsvurdering (risikovurdering), hvor der er ansatte, der arbeide med, eller udsættes for, kemiske stoffer og materialer, herunder de kræftrisikable stoffer og materialer. I risikovurderingen skal arbeidsgiveren fastlægge arten, graden og varigheden af påvirkningen samt vurdere virkningen af de forebyggende foranstaltninger. Der skal også tages højde for forskellige eksponeringsveje for stoffet og materialet. Instruksjon og opplæring af den ansatte er helt central, og arbeidsgiveren skal sørge for, at der gives opplysninger om den potentielle sundhedsrisiko ved det kræftrisikable stof, materiale eller arbeidsprosess, om anvendelse af beskyttelsesudstyr og om personlig hygiejne og rengjøring for at hindre spredningen af en eventuel forurening.

Der har historisk set alltid været fokus på denne gruppe stoffer i arbeidsmiljøet i Danmark. Særreguleringen af de kræftrisikable stoffer er ligeledes et godt grundlag at føre tilsyn med området på. Derfor er kræftområdet et område indenfor kemisk arbeidsmiljø, hvor der gives flest tilsynsreaksjoner i form af forbud, påbud, strakspåbud og vejledninger, kun overgået af tilsynsreaksjoner vedrørende luftvejsbelastninger. Særreguleringen omfatter blandt annet forbud, lukkede anlæg, brug af personlige værnemidler, måleprogrammer, forhåndsgodkendelse af fremstilling og brug, anmeldelse til Arbejdstilsynet af arbeidsgange og – metoder samt rådgivning fra en autoriseret arbeidsmiljørådgiver. Herudover skal der også føres protokol med liste over ansatte, som har været utsat for kræftrisikable stoffer, og der er i visse tilfælde krav om arbeidsmedisinske undersøgelser og særlige uddannelser."

Finland

Følgende tilbakemelding er mottatt om situasjonen i Finland:

"Social- och hälsovårdsministeriet ser allvarligt på arbetsrelaterad exponering för karcinogener och försöker begränsa den på olika sätt. Lagen om ett register över dem som i sitt yrke är exponerade för ämnen och processer som föranleder risk för cancersjukdom (717/2001) förpliktar arbetsgivaren att föra en förteckning över agen-

ser som används och förekommer på arbetsplatsen och som föranleder risk för cancersjukdom. Vid social- och hälsovårdsministeriet bereds en reform av den här lagen och i samband med det strävar man efter att allt effektivare förebygga cancerrisker i arbetet, följa med exponeringssituationen på arbetsplatserna och framför allt förbättra arbetsförhållandena.

I EU:s så kallade karcinogen- och mutagendirektiv (direktiv 2004/37/EG) finns föreskrifter om bindande gränsvärden för arbetsrelaterad exponering för cancerframkallande ämnen och om riskhantering. Direktivet uppdateras som bäst och målet är att fastställa sammanlagt 50 bindande gränsvärden för karcinogena ämnen under de närmaste åren. I dessa ämnen ingår blandningar av polycykliska aromatiska kolväten (PAH) som innehåller benzo(a)pyren. PAH-ämnena är bland de vanligaste arbetsrelaterade karcinogenerna för brandmän.

Arbetspraxisen kring brandmännens exponering har utvecklats i Sverige och Finland. I Skellefteåmodellen gjordes en riskbedömning för att utreda exponeringen vid olika arbetsuppgifter. Det utvecklades arbetsmodeller genom vilka brandmännen kan förebygga onödigt deltagande i arbetsmoment med hög exponering och minimera exponeringen. Därtill fick brandmännen lära sig nya rutiner och metoder. Modellen används bland annat vid Mellersta Finlands Räddningsverk. I en finländsk undersökning har Skellefteåmodellen konstaterats minska brandmännens exponering i det operativa arbetet och det rekommenderas att räddningsverken inför modellen.

Som komplement till Skellefteåmodellen minskas exponeringen genom att indela brandplatsen i tre zoner: direkt farlig zon, farlig zon och skyddszon. Inom den direkt farliga zonen arbetar brandmännen endast med tryckluftsapparat och inom den farliga zonen med filtrerande andningsskydd, medan de kan arbeta utan andningsskydd i skyddszonen. Vid underhållet av utrustningen placeras utrustningen redan på brandplatsen i självsmältande påsar, så att brandmännen exponeras mindre när de flyttar utrustningen. Vid underhållet av annan utrustning och material kopplas rekommendationerna för skydds- och tvätteffektivitet till den brandklass som utrustningen har utsatts för, så att de som tar hand om utrustningen är tillräckligt skyddade.

Enligt arbetarskyddslagen ska arbetsgivaren systematiskt reda ut och identifiera de olägenheter och risker som beror på arbetet, arbetsmiljön i övrigt och arbetsförhållandena samt, om olägenheterna och riskerna inte kan undanröjas, bedöma deras betydelse för arbetstagarnas säkerhet och hälsa. Arbetsgivaren ska vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa brandmännens arbetshälsa och arbetarskydd och för att ge brandmännen anvisningar om hur arbetet utförs på ett säkert sätt enligt arbetsplatsens riskbedömning, företagshälsovårdens arbetsplatsutredning och övrig tillgänglig information.

Arbetsgivaren anmäler till ASA-registret de brandmän som har exponerats för kemiska karcinogener som föranleder risk för cancersjukdom under en stor del av sin arbetstid ifrågavarande år, under minst 20 arbetsdagar eller vars exponering har konstaterats genom arbetshygieniska mätningar. Åtminstone en del av brandmännens

arbetsuppgifter och arbetsförhållanden kan klassificeras som arbete som medför särskild fara för ohälsa enligt statsrådets förordning (1485/2001) och för vilket arbetstagarerna ska erbjudas bland annat en klinisk undersökning som görs av läkare och exponeringsmätningar. Med hjälp av ASA-registret försöker man förebygga den arbetsrelaterade cancer risken och följa med exponeringssituationen på arbetsplatserna. Också registrering och dokumentation av personlig exponeringsinformation är viktigt med tanke på eventuella konsekvenser av exponeringen.

Vid arbetsplatsutredningarna på räddningsverken har företagshälsovården i uppgift att utreda många saker, såsom om rena och smutsiga utrymmen är separerade på brandstationen, om brandmännen har flera omgångar släckningskläder, om olika tvättmaskiner används för civil- och släckningskläder, hur brandmännen är skyddade vid underhåll av utrustningen, om det finns egna diskmaskiner för tryckluftsapparaterna, hur övrig utrustning tvättas, om mindre exponerande släckningsmetoder används, om smutsiga släckningskläder tas av på brandplatsen, om släckningskläderna transporteras i tättslutande behållare separat från manskapet och om man använder självmältande tvättpåsar, underhandskar under släckningshandskarna och lätta släckningsdräkter som minskar värmebelastningen. Därtill ska företagshälsovården utreda anvisningarna om skydd vid underhåll och om ren brandstation-verksamheten samt hur man går till väga när en brandman får symptom vid ett släckningsuppdrag och hur återhämtningen följs med.

Företagshälsovården ska informera brandmännen om cancerframkallande ämnen som de utsätts för i arbetet, om sunda levnadsvanor och särskilt om rökningens synergirisker för personer som utsätts för cancerframkallande ämnen. Effektiviserad och regelbunden uppföljning av brandmännens hälsotillstånd är viktig i arbeten som medför en speciellt stor sjukdomsrisk. I plötsliga exceptionella exponeringssituationer bör man följa med hur brandmannen återhämtar sig och vid behov hänvisa till vidare undersökningar. Exponeringen bedöms genom biomonitorering av 2-naftol och 1-hydroxipyren i urinen direkt efter exponeringen eller 6 timmar efteråt. Effekterna av karcinogenexponering följs med genom mikronukleusanalys av blodets retikulyter.

Företagshälsovårdens anvisningar för plötsliga exceptionella exponeringssituationer har redan sammanställts vid Mellersta Finlands Räddningsverk och de kan spridas till allmänt bruk till exempel via Arbetshälsoinstitutets informations- och utbildningsverksamhet och branschorganisationerna (bl.a. Pelastusalan työterveyslääkärit ry)."

Sverige

Følgende tilbakemelding er mottatt om situasjonen i Sverige:

"I Sverige är det Arbetsmiljöverket som reglerar och sköter tillsyn av arbeidstagarers exponering for cancerframkallande ämnen i arbeidslivet. Bland annat är det Arbetsmiljöverket som sätter gränsvärden for cancerframkallande ämnen genom sine forskrifter om hygieniske gränsvärden (AFS 2015:7). Just nu håller EU på med en større oversyn av arbeidstagarers exponering av cancerframkallande ämnen och en stor del i

arbetet är en omfattande revidering av direktiv 2004/37/EG om skydd för arbetstaggare mot risker vid exponering för carcinogener eller mutagena ämnen i arbetet (carcinogen- och mutagendirektivet). Syftet med att ändringarna i carcinogen- och mutagendirektivet är att förbättra arbetsmiljön genom att minska exponeringen för carcinogena kemiska agenser i arbetet, förbättra EU-lagstiftningens ändamålsenlighet på området, samt skapa större klarhet och rättvisare konkurrensvillkor för ekonomiska aktörer. Ändringarna i carcinogen- och mutagendirektivet är en del av kommissionens arbetsmiljöpaket och tre stycken revideringar av direktivet planeras. En första revidering av förslaget har antagits som en allmän inriktning i rådet den 13 oktober 2016 och behandlas för närvarande av Europaparlamentet. Den 10 januari 2017 presenterade kommissionen ett andra förslag om revidering av carcinogen- och mutagendirektivet. En tredje revidering av direktivet planeras till början av 2018. Revideringarna av carcinogen- och mutagendirektivet leder i sin tur till att Sverige ser över och uppdaterar sin lagstiftning. Att EU-lagstiftningen uppdateras i enlighet med den vetenskapliga utvecklingen har en stor betydelse för både arbetstaggarnas hälsa i såväl Sverige som i EU, samt för rättvis konkurrens inom EU.

Under 2016 genomförde Socialstyrelsen en förstudie om hur företagshälsovårdens kompetensförsörjning kan stödjas inom ramen för de särskilda medel som regeringen avsatt. Socialstyrelsen redovisade sitt uppdrag i juni 2016 och myndigheten föreslog att de kurser som läkare går under specialiseringstjänstgöring i arbetsmedicin ska annonseras samlat av en lämplig aktör. Eftersom Sveriges behov av fler läkare med specialitet i arbetsmedicin är stort, beviljade regeringen i februari 2016 en ansökan från Stiftelsen Arbetslivsforum. Stiftelsen ska under 2016 driva ett projekt för att stärka kompetensförsörjningen inom företagshälsovården. En redogörelse och utvärdering för projektet ska lämnas till Regeringskansliet senast den 27 februari 2017.

Regeringen har vidare gett en särskild utredare i uppdrag att föreslå hur ett nationellt centrum för samling och spridning av kunskap och forskningsresultat om arbetsmiljö samt för utvärdering av arbetsmiljöpolitik bör inrättas och utformas (dir. 2016:2). I januari 2016 beslutade regeringen ett utökat uppdrag till utredningen. Utredningen ska även föreslå vem som vidare ska ha ansvar för att utveckla befintliga och framtågandet av nya riktlinjer till stöd för evidensbaserad praktik för företagshälsovården. Utredningen ska redovisa sitt uppdrag senast den 31 mars 2017."

Island

Følgende tilbakemelding er mottatt om situasjonen på Island:

"Kræftrisikable stoffer og materialer er særreguleret i den islandske arbejdsmiljølovgivning. Reglerne laves i samarbejde med arbejdsmarkedets parter, og der er nedsat et fast regeludvalg, som løbende arbejder på reguleringen af kræftrisikable stoffer og materialer i arbejdsmiljøet i Island. Reglerne omfatter arbejde med, og udsættelse for, kræftrisikable stoffer og materialer, og hermed er også brandfolks udsættelse for branderøg omfattet.

Overordnet har arbeidsgiveren plikt til at lave foranstaltninger, så påvirkninger fra kræftrisikable stoffer og materialer undgås eller nedbringes til et minimum. Arbejdsgiveren har pligt til at udarbejde en generel risikovurdering av arbeidsplass, hvor der er ansatte, der arbejder med, eller udsættes for, kemiske stoffer og materialer, herunder de kræftrisikable stoffer og materialer. I risikovurderingen skal arbeidsgiveren fastlægge arten, graden og varigheden af påvirkningen samt vurdere virkningen af de forebyggende foranstaltninger. Der skal også tages højde for forskellige eksponeringsveje for stoffet og materialet. Instruksjon og opplæring af den ansatte skal arbeidsgiveren sørge for, og sikre at der gives opplysninger om den potentielle sundhedsrisiko ved det kræftrisikable stof, materiale eller arbeidsprosess, om anvendelse af beskyttelsesudstyr og om personlig hygiene og rengjøring for at hindre spredningen af en eventuel forurening.

Særreguleringen af de kræftrisikable stoffer er ligeledes et godt grundlag at føre tilsyn med området på. Derfor er kreftområdet et område indenfor kemisk arbeidsmiljø, hvor der er klar mulighet til tilsynsreaksjoner i form af forbud, påbud, straks-påbud og veiledninger. Særreguleringen omfatter blandt annet forbud, lukkede anlegg, bruk af personlige værnemidler, måleprogrammer, forhåndsgodkendelse af fremstilling og bruk, anmeldelse til Arbejdstilsynet af arbeidsgange og – metoder samt rådgivning fra en autoriseret arbeidsmiljørådgiver. Herudover skal der også føres protokoll med liste over ansatte, som har vært utsatt for kræftrisikable stoffer, og der er i visse tilfælde krav om arbeidsmedisinske undersøgelser og særlige uddannelser."

Norge

I Norge er arbeid med kjemikalier, herunder kreftfremkallende stoffer, utførlig regulert i arbeidsmiljøloven og tilhørende forskrifter. Ansvar for et forsvarlig arbeidsmiljø ligger hos den enkelte arbeidsgiver. Et systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid forutsetter at arbeidsgiveren går igjennom alle sider ved virksomheten og har et våkent øye for hva som kan gå galt, og det handler om å innarbeide gode rutiner og vaner. Regelverket inneholder bl.a. grenseverdier og tiltaksverdier for kjemikalieeksponering, samt forbud mot arbeid med spesielle kjemikalier. Arbeidsgiver skal kartlegge og dokumentere forekomsten av kjemikalier, og vurdere enhver risiko for arbeidstakernes helse og sikkerhet forbudet med disse. Risikovurderingen skal særlig ta hensyn til eksponeringens type, nivå, varighet, hyppighet og eksponeringsverdier.

Gjennomføring av målinger for kjemikalier vil identifisere forurensende stoffer som befinner seg i arbeidsatmosfæren. Måling av kjemikalier i arbeidsatmosfæren vil dermed være et viktig bidrag for at virksomheten skal kunne kartlegge hvilke arbeidstakere som blir eksponert og nivået for slik eksponering. Dersom ikke arbeidsgiver kan dokumentere at forurensningen i arbeidsatmosfæren er på et fullt forsvarlig nivå, skal arbeidsmiljøet overvåkes ved regelmessige målinger. Det skal også iverksettes egnede tiltak mot risiko forårsaket av kjemikalier. Målinger skal også gjennomføres når det er foretatt endringer i virksomheten som kan øke arbeidstakernes eksponering for forurensninger i arbeidsatmosfæren. Kartleggingen og målingen skal dokumenteres. Dette innebærer at arbeidsgiver til enhver tid må kunne

fremlegge dokumentasjon på at forurensningene i arbeidsatmosfæren er på et forsvarlig nivå.

Arbeidsgiver plikter også å knytte virksomheten til en bedriftshelsetjeneste godkjent av Arbeidstilsynet når risikoforholdene i virksomheten tilsier det. Vurderingen av om slik plikt foreligger skal foretas som ledd i gjennomføringen av det systematiske helse-, miljø og sikkerhetsarbeidet. Bedriftshelsetjenesten skal bistå arbeidsgiver, arbeidstakerne, arbeidsmiljøutvalg og verneombud med å skape sunne og trygge arbeidsforhold. Bedriftshelsetjenesten skal ha en fri og uavhengig stilling i arbeidsmiljøspørsmål. Alle virksomheter som arbeider med brannvern plikter å være tilknyttet en godkjent bedriftshelsetjeneste.

Arbeidstilsynet fører tilsyn med at arbeidsgiverne overholder sine plikter etter regelverket. Området er prioritert av Arbeidstilsynet, som i tillegg til tilsyn prioriterer veiledning og informasjon for å øke bevisstheten hos virksomhetene og arbeidstakerne om risiko på arbeidsplassen.

Konklusjon

Rekommendasjonen anses allerede å være oppfylt.

Gjennomgangen viser etter vår vurdering at samtlige av de nordiske landene har et stort fokus på tiltak som søker å begrense arbeidstakernes eksponering for kreftfremkallende stoffer. Området er underlagt omfattende reguleringer som følges opp av myndighetene ved tilsyn, veiledning og informasjon. EUs omfattende kjemikalie-regelverk er også gjort gjeldende i de nordiske landene. Regelverket inneholder bl.a. forbud mot ulike stoffer og stoffblandinger, krav til risikovurdering, krav til kartlegging og registrering og rett til helseundersøkelser mv. Området er høyt prioritert av EU-kommisjonen, jf. Kommisjonens pågående arbeid med å forbedre og videreutvikle dette regelverket. De nordiske landene følger arbeidet nøye, og vil fortløpende vurdere eventuelle tiltak som kan bidra til å fjerne eller redusere arbeidstakernes eksponering for kreftfremkallende stoffer i arbeidslivet.

Udvalgets synspunkter

Udvalget for Velfærd i Norden tager regeringernes meddelelser til efterretning. Det fremgår, at der i samtlige lande i Norden findes arbejdsmiljølovgivning eller reguleringer, der har samme mål som budskabet i rekommandationen. Det er derfor tilfredshed med, at der alle de nordiske regeringer tager arbejdsmiljøet alvorligt og har fokus på tilsyn og forbedringer. Udvalget noterer sig også, at der i EU ligeledes er revideringer på vej for at styrke kravene til de bindende grænseværdier for de cancerfremkaldende stoffer. Dermed sættes der yderligere fokus på vigtigheden af at arbejdstagere ikke udsættes for kræftfremkaldende stoffer i forbindelse med at udføre sit arbejde. Det er de forhold, som udvalget finder horrible og med rekommandationen søger at få fokus på. Udvalget for Velfærd i Norden tager regeringernes meddelelser til efterretning og foreslår, at rekommandationen anses som færdigbehandlet.

Stockholm, den 3. april 2017

Angelika Bengtsson (SD)

Anne Louhelainen (saf)

Axel Jonsson (ÅF)

Bengt Morten Wenstøb (H)

Bente Stein Mathisen (H)

Christian Juhl (EL)

Jenis av Rana (Mfl.)

Karen J Klint (S)

Lennart Axelsson (S)

Maria Stockhaus (M)

Paula Bieler (SD)

Rikard Larsson (S)

Sivert Haugen Bjørnstad (FrP)

Ulf Leirstein (FrP)